

6 ÜNİTE

TÜRKİYE'DE SOSYOLOJİ

1960-1980 Döneminde Türkiye'de Sosyoloji

- Türkiye'de sosyoloji çalışmalarını siyasal eğilimler ve kırılmalar önemli ölçüde etkiler ve belirler. Bu bağlamda, 1960-1980 döneminin tam ortasında ciddi bir siyasal kırılma vardır. Bu kırılma, 12 Mart 1971 tarihli askeri muhtıradır.
- Dönem 27 Mayıs 1960 askeri darbesi ile başlar ve 12 Eylül 1980 askeri darbesi ile sona erer.
- 1960-1980 arası dönemde Türkiye'nin toplumsal yapısında önemli değişimler yaşanır. Göç, Türkiye'de ciddi bir sorun olarak ortaya çıkar ve kentlere göç edenler, gecekondulaşma sürecini başlatır.
- Türkiye, 1960'lardan itibaren bir tüketim toplumu olma yolunda ilerler.
- Türkiye'de ithal ikameci sanayileşme politikaları ile küçük ve orta ölçekli sanayi kuruluşlarında artışlar görülür.
- Köyden kente ve yurtdışına göç, kentlerin yeni yüzü, sanayileşme çalışmaları, eğitim olanaklarının gelişmesi, sınıfsal yapının belli ölçüde değişmesi; aile yapısını, değerleri, tüketim alışkanlıklarını, anomi içerikli görüntüleri de yakından etkilemiştir.
- 1960'lı yıllarda Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi'nde yeni sosyoloji bölümlerinin kurulması, birçok sosyologun bu bölümlerde istihdam edilmesi, farklı sosyoloji anlayışlarına sahip sosyologların bu sosyoloji anlayışları doğrultusunda çalışmalar yapmaya başlaması, ülkemizde sosyolojiyi zenginleşmiş; dolayısıyla, daha önceki dönemlerde görülmeyen pek çok sosyoloji disiplinine ait araştırmalar bu dönemde gerçekleştirmiştir.

1960-1980 DÖNEMİNDE TÜRK SOSYOLOJİSİNİN GENELEĞİMLERİ

- ⇒ **1960'larda** Türkiye'de birbirine tamamen zıt iki büyük sosyoloji anlayışı ortaya çıkmıştır: Bunlardan birincisi yapısal-fonksiyonalist Amerikan sosyoloji anlayışı, ikincisi de tarihsel araştırmalara ağırlık veren sosyoloji anlayışıdır.
- ⇒ **1960-1980** döneminde Amerikan sosyolojisinin etkisinde kalan sosyologlar pozitivismi, sosyal determinizmi ve ampirizmi çalışmalarının merkezine yerleştirmişler ve sosyolojiyi sadece Amerikan sosyolojisinin yaklaşımlarıyla özleştirmişlerdir.
- ⇒ Tarihî maddecilik yaklaşımını tarihsel sosyoloji anlayışı ile birleştiren veya bağımsız bir tarihsel sosyoloji anlayışı benimseyen birçok sosyolog da Türkiye'nin tarihsel değişim özelliklerini ortaya çıkarma çabasında olmuştur.
- ⇒ Pozitivist sosyolojinin 19. yüzyıldaki temel varsayımı, toplumsal sorunları önceden belirleyip çözmek, düzen adına ve düzen kapsamında topluma yön vermektir.
- ⇒ Amerikan sosyolojisinin iki önemli ekolü, yapısal-fonksiyonalist ve etkileşimcilik yaklaşımları; toplumsal yapı, toplumsal değişim, toplumsal farklılaşma, tabakalaşma, küçük gruplar, düzen içerisinde ilerleme, rol ve rol ilişkileri gibi konu ve kavramlara dayanarak sosyoloji yapar.
- ⇒ 1950'lerin "neden Batılaşamadık?" söylemi, 1960'larda bir rötuşle az gelişmişlik eksenine kaydırılmış, bu sefer sosyologlarımızın çalışmaları Türkiye'nin az gelişmişliğini kanıtlamaya dönmüştür.
- ⇒ Diğer yandan, toplumsal olayları tarihsel bakış açısıyla değerlendirme anlayışına kayışa neden olan temel faktör, o yıllarda Türkiye'nin dünyadaki konumundan duyulan rahatsızlıktır.
- ⇒ **Sencer-Baydar:** Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısında son yıllarda gözlenen değişimler düşün yapısına da yeni görüşler kazandırmış ve sosyologlar Batı şema ve kalıpları içinde düşünmek yerine, derinlemesine araştırmalara ve bazı kalıpların yıkılmasına yönelmişlerdir. Uzun yıllar Batı evrim çizgisi içinde düşünülen Türk toplumunu bu gelişmelerle artık kendi yapısı ve evrimi çerçevesinde yorumlama eğilimi öne çıkmıştır.

ASYA, OSMANLI VE TÜRKİYE'NİN TOPLUMSAL YAPISININ NELİĞİ TARTIŞMALARI, TOPLUMSAL DEĞİŞME VE AZ GELİŞMİŞLİK

- ⇒ Sosyologların Türk toplum tarihi konusundaki genel eğilimlerini iki ana grupta toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi, Batı evrim çizgisi ile Türkiye arasında fark görmeyen grup; ikincisi ise Türk toplumu ile Batı toplumlarının farklı olduğu görüşünde olan gruptur.
- ⇒ 1960'lerden itibaren sosyologlar ve sosyal bilimciler eski Türk toplum yapısını ve özellikle Osmanlı toplum yapısını anlamaya ve açıklamaya yönelik çalışmalar yaparlar.
- ⇒ Bu çalışmaların temel amacı, Osmanlı toplumunun geçirdiği aşamaları belirlemek, şimdi hangi yapıda olduğumuzu ortaya koymak ve buradan hareketle Türkiye'yi daha iyi olanaklara sahip bir geleceğe taşımanın yollarını aramaktır.
- ⇒ 1960-1980 döneminde, toplumu tarihi yapısı içerisinde tanımlamaya yönelik çalışmalar Osmanlıyı;
- a) Herhangi bir ideolojiye bağlı olmadan sosyo-ekonomik özellikleri ile tanımlayan,
  - b) Marksist sosyolojiden etkilenip toplumsal yapı özelliklerini hazır bir kalıba yerleştirerek feodal, Asya Tipi Üretim Tarzı veya pre-kapitalist üretim tarzı şeklinde tanımlayan araştırmalar şeklinde ikiye ayırmak mümkündür.
- ⇒ Asya Tipi Üretim Tarzı veya pre-kapitalist üretim tarzı şeklinde tanımlayan araştırmalar şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Birinci görüş Türkiye'nin kendine özgü özelliklere sahip olduğunu kabul ederken, ikinci eğilimi kendi içerisinde de yine ikiye ayırmak mümkündür.
1. Bunlardan birincisi Osmanlı'nın Batı ile aynı evrim çizgisine tabi olduğunu kabul eden görüş ve Batı'dan ayrı, ancak kendine özgü olmayan bir evrim çizgisinin şu ya da bu adla geçerli olduğunu öne süren görüş.
  2. Bu son görüş de yine üretim ilişkileri merkezli ve pozitivist anlayışa dayalıdır.
- ⇒ Birinci görüşten hareket edersek kendimize özgü bir sistem oluşturmamız mümkündür. İkinci görüşü esas alırsak, feodal düzenden sonra Kemalizm ile birlikte burjuva devrimlerini gerçekleştirdik, sıra sınıflı bir Batı modeli oluşturmaya gelmiştir anlayışını öne çıkarır.
- ⇒ Türkiye'nin sosyalizme geçmesi için izleyeceği yol Asya Tipi Üretim Tarzına dayalı veya yine Asya toplumlarında geçerli olan "ceberrut devlet" anlayışına bağlı olarak, başka bir evrim çizgisi ile sosyalizme ulaşmaktır.
- ⇒ **Sezer, ATÜT'ÜN** hangi toplumlarda geçerli olduğunu ortaya koyduğu Asya Tarihinde Su Boyu Ovaları ve Bozkır Uygarlıkları başlıklı çalışmasında, ATÜT toplum-devletlerinin nerelerde, hangi özelliklere bağlı olarak ortaya çıktıklarını ve hangi niteliklere sahip olduklarını gösterir
- ⇒ **Sezer**, Asya göçebe toplumlarının yapısının asla ATÜT'le ele alınamayacağını gösterirken, "Türk Toplum Tarihi Tartışmaları" başlıklı makalesinde, feodalizmin özelliklerini ve nerede, ne zaman geçerli olduğunu anlatarak, Osmanlı toplumunun neden feodal olarak tanımlanamayacağını da ortaya koymuştur.
- ⇒ **Oya Sencer-Baydar ise**, Türk Toplumunun Tarihsel Evrimi başlıklı çalışmasında, "feodal" denilebilecek sınıflı bir yapı ile Osmanlı devletinin bütün tarım ve toprak sistemini kontrol ettiğini belirtir.
- ⇒ **Sencer-Baydar'a** göre, devlet 16. ve 17. yüzyılda koyu merkezi bir feodal yapı gösterir. Toprağın ve tarımsal rantın imtiyazlı bir sınıfın elinde bulunması, tarımın ve köyün üstünlüğü, aynı vergilerin toplanması, reyanın toprağa bağlılığı feodal yapının temel taşlarıdır
- ⇒ **Oya Sencer-Baydar**, Osmanlı'nın yıkılışına kadarki evrimini kendi değerlendirmesiyle şöyle özetler: Göçebe, akıncı, askeri organizasyonun ve Doğu tipi merkezîyetçiliğin izlerini taşıyan "merkezîyetçi feodal" bir yapı.
- ⇒ **Cahit Tanyol, Oya Sencer, Muzaffer Sencer, Ümit Meriç, Sabahattin Güllülü** başta olmak üzere pek çok sosyolog bu doğrultuda çalışmalar üretmiş, makale ve kitap yazmışlardır.
- ⇒ 1974'te bitirilen ve 1977'de yayınlanan Sabahattin Güllülü'nün Ahi Birlikleri adlı doktora çalışmasıdır. Güllülü, bu araştırmasında, tarım dışı üretimi gerçekleştiren esnaf ve zanaatkarların

örgütü olan Ahi Birliklerini analiz eder ve bunların sosyal ve ekonomik yaşam üzerindeki ağırlıklarını ortaya koyar.

- ⇒ Ahi Birlikleri, Anadolu Türk toplumuna özgü bir sentezdir. Ahi Birlikleri, döneminin kendisini doğuran dini, ahlaki, sosyal ve ekonomik koşullar incelenmeden anlaşılabilir. Ahi Birliklerinin, tarihi-ideolojik ve sosyo-ekonomik iki temel özelliği vardır
- ⇒ Sosyologlardan Niyazi Berkes ise Osmanlı'nın Batı'da görülen feodal yapının içerisine girmemesine karşın, kendine özgü bir yapıya değil, Doğu toplumlarının da dâhil olduğu, Doğu despotizmi yaklaşımı içerisinde yer aldığını belirtmektedir. Buna göre, baştaki yöneticiler değiştiği halde, toplum yerinde saymaktadır.
- ⇒ **Berkes'e** göre Osmanlıyı şöyle tanımlamak mümkündür: Siyasal açıdan Doğu despotizmine, ekonomik açıdan "kapitalizm öncesi emtia üretimi ekonomisine dayalı bir yapı Osmanlı ile ilgili genel kanı, Osmanlı yönetiminin sınıflara değil, sınıfların devlete dayanıyor olmasıdır.
- ⇒ Berkes, Osmanlıda toplumun "reaya" ve "beraya", yani köylü ve kentli halktan oluştuğunu belirtir. Osmanlıda devlet efendi ve babadır. Yönetime halkı karıştırmaz. Bu nedenle devletle halk arasında büyük bir ayırım vardır. Devlet, halkı yönetimden ayrı ve uzak tutarak düzeni sürdürmektedir
- ⇒ **Niyazi Berkes**, Osmanlı'nın Batılı kalıplarla açıklanamayacağı görüşündedir. Osmanlıda feodal üretim ilişkilerinin geçerli olmadığını ve feodaliteden üstün özelliklere sahip olduğunu belirtir. Berkes'e göre Osmanlı feodal düzenden çok ATÜT'e yakındır. Ancak ATÜT olduğu da söylenemez. Osmanlı devleti siyasal açıdan ne feodal ne ATÜT ne de teokratik bir devlettir.
- ⇒ **Niyazi Berkes**, bu çalışmalarında Osmanlıya ilişkin pek çok yargıyı kıran isim olmuştur. Bunlardan belki de en önemlisi Osmanlı'nın şeriat devleti olmadığı yönündeki görüşleridir
- ⇒ **Baykan Sezer** ise, evet Batı üstünlüğü bir gerçektir.
- ⇒ Ancak bunu toplumlar arası ilişkilerden soyutlayarak ve kutsallaştırarak açıklamak mümkün değildir, görüşündedir.
- ⇒ Batı endüstrileşmesini Doğu ile olan ilişkileri sonucu gerçekleştirmiştir.
- ⇒ Doğu-Batı ilişkileri dışında, üstünde ve masum bir endüstrileşme olayı yoktur.
- ⇒ Batının endüstrileşmesini dünya egemenlik ilişkilerinden, kendimizi de tarihimizden soyutlayarak Batı'yı örnek almamız doğru değildir.
- ⇒ **Sezer**, az gelişmişlik kavramının toplumlar arası ilişkilerden soyutlanarak, kendimizi suçlayarak açıklanamayacağını belirtir.
- ⇒ Ona göre, az gelişmişlik kavramı kendi içinde bir anlam taşımaz.
- ⇒ Doğu toplumları, günümüz Batı toplumlarıyla endüstri üretimi ve ilişkileri alanında yapılan karşılaştırma sonucu "az gelişmişlikle" damgalanmaktadır. Bu doğru değildir.
- ⇒ **Sezer**, az gelişmişlik kavramının amaçlarından birinin Batı modelinin bizim için de kaçınılmaz örnek olduğunu göstermek amacıyla kullanıldığını belirtir.
- ⇒ Az gelişmişlik teorisi olmak üzere bu kuramların hiçbirisi, Türk toplum tarihinin özelliklerini açıklayamaz.
- ⇒ 1960'larda Amerikan sosyoloji anlayışının Türkiye'deki doruk isimlerinden Mübeccel B. Kiray ise, Türkiye'nin az gelişmişliği konusunu, toplumsal değişme anlayışı doğrultusunda ele almıştır.
- ⇒ "**Kiray'a göre**, tampon mekanizmalar sayesinde sosyal yapının çeşitli yönleri birbiri ile bağlanmakta, fonksiyonel bütünün parçası olmayan taraflar kaybolmakta ve bu şekilde toplumun orta hızdaki bir değişme sürecinde, tamamen çözülmeye göreli olarak dengeli kalması mümkündür"
- ⇒ **Emre Kongar** ise, 1972 yılında kaleme aldığı Toplumsal Değişme Kuramları başlıklı çalışmada, amaçları arasında, "az gelişmiş ülkeler açısından hayati bir önemi olan modernleşme konusuna ışık tutabilmek" ve değişme konusunda önde gelen kuramları sistematik olarak okuyucuya tanıtmak olduğunu belirtir

KÖY SOSYOLOJİSİ

- ⇒ 1960-1980 döneminde köy sosyolojisi araştırmaları yapan sosyologlar arasında Cavit Orhan Tütengil önemli bir yere sahiptir.
- ⇒ Tütengil, 1969 yılında yayınladığı Türkiye’de Köy Sorunu başlıklı eserinde, daha önce yapılan başlıca köy monografilerinden örnekler verdikten sonra, köy kalkınmasının ilkelerini göstermeye, yapılan araştırmaların sonuçlarını sınıflandırmaya, köyü idari ve yasal açıdan tanımlamaya çalışır
- ⇒ **Cavit Orhan Tütengil**, Sakarya köylerinde yaptığı bir alan araştırmasında ise, köylerdeki değişime yol açan faktörler üzerinde durmuştur.
- ⇒ Tütengil’e göre, zirai ürünler, ulaşım olanakları, satın alma gücü şehirliyle teması artırmıştır.
- ⇒ Köylere gelip gidenlerin çoğalması da değişim anlayışını etkilemiştir.
- ⇒ Köylülerin şehirliyle ve memur ailelerini taklit etme arzusu da çağdaşlaşma yönündeki değişim isteğini güçlendirmiştir.
- ⇒ Yine ilköğretimin yaygınlaşması, radyo yayınları, sinema, gazete ve kitaplar da değişimi etkileyen nedenler arasındadır.
- ⇒ Sakarya köylerinin sosyal değişme konusundaki arzu ve hızını Tütengil, bu köylerin demir ve karayolları üzerinde bulunmasına bağlamaktadır
- ⇒ Altan Eserpek’in Erzurum köylerinde gerçekleştirdiği ve 1979 yılında yayınladığı bir araştırmasında; aile büyüklüğü, aile çeşitleri, evlilik, boşanma, akrabalık gibi değişkenlerin köylerdeki sosyo-kültürel değişme sürecine etkileri ve dış faktörlerin bu süreçteki yeri belirlenmeye çalışılmıştır
- ⇒ Muzaffer Sencer, Türkiye’de Köylülüğün Maddi Temelleri başlıklı çalışmasıyla köyü mülkiyet ilişkileri ve üretim güçleri açısından incelenmiştir.
- ⇒ Sencer’e göre, 1950’den sonra tarım teknolojilerindeki değişime bağlı olarak, kırsal kesimin geleneksel özellikleri bozulmuş ve köylerde bir mülksüzleşme süreci başlamıştır.
- ⇒ Az gelişmiş toplumlarda ekonomik ve sosyal değişmeyi açıklama iddiasında olan, Türkiye’de köylerin feodalizmden kapitalizme doğru bir değişme eğilimi gösterdiğini kanıtlamaya çalışan Bahattin Akşit, 1967’de yayınladığı, Türkiye’de “Az gelişmiş Kapitalizm” ve Köylere Girişi başlıklı kitabında, dönemin pek çok sosyologunun aksine, pozitivist ve determinist bir anlayışla, Osmanlıyı Batı evrim çizgisi doğrultusunda ele alır.
- ⇒ Akşit, Osmanlı toplumu ile Batı arasında bütünlük oluşturmak adına ATÜT, kölelik düzeni ve feodaliteyi aynı gelişme çizgisinin nüansları olarak değerlendirir.
- ⇒ Bu araştırmasında Akşit, dünyada tek bir gelişme çizgisi bulunduğu anlayışının temsilcisi olarak karşımıza çıkar.
- ⇒ Türkiye’de köylerin farklılaşmaya başlama ve pazar için kapitalist üretime yönelmelerini 1900’lerle tarihlendiren Akşit, az gelişmiş kapitalizmin köylere girişi ile köy aile yapısında da değişmelerin meydana geldiğini belirtmektedir.
- ⇒ Akşit, kapitalizmin köylere girdiği varsayımını, köylerdeki toplumsal farklılaşma ve kutuplaşma, üretim araçları ve üretim faaliyetlerinin nüfus ve aile yapısı üzerinde gerçekleştirdiği değişme ve tabakalaşma üzerinden göstermeye çalışır.
- ⇒ Bu çalışmalardan başka, 1960’lı yıllarda özellikle Sosyoloji Dergisi’nde sistematik olarak köy sosyolojisi içerikli araştırmaların yayınına devam edilmiştir.
- ⇒ Bu Araştırmaları şu şekilde sıralamak mümkündür: Cahit Tanyol, “Peşke Binamlısı Köyü” Cahit Tanyol, “Elifoğlu Köyü” Cavit Orhan Tütengil, “Türkiye’de Köy ve Aydınların Tutumu” , Muzaffer Sencer, “Türkiye’de Köye Yönelme Hareketleri” Cahit Tanyol, “Eylen Köyü” . Yukarıdaki çalışmaları ile adlarından söz ettiğimiz sosyologlar dışında, 1960’larda ve 1970’lerde Mübeccel Belik Kıray, Özer Ozankaya, İbrahim Yasa, Selahattin Demirkan, Amiran Kurtkan ve daha birçok sosyolog köy sosyolojisi araştırması yapmıştır.

GECEKONDU VE KENT SOSYOLOJİSİ

- ⇒ Toplumsal ve ekonomik değişmeler, tarıma traktörün girmesi ve daha pek çok neden köyden kente göçü 1950’li yıllardan itibaren tetiklemiştir.
- ⇒ Köyden kente göç olayı, şehirlerde kenar mahalle ve gecekondu olgusunu doğurmuştur.

- ⇒ Türkoğan'a göre gecekonduların üç önemli özellik arz etmektedir: Ulusallaşamama, aşağı düzeyde sosyal örgütlenme ve yaşamak için gerekli mücadelede bulunmama.
- ⇒ Gecekonduların merkeze alan bir başka çalışma Birsen Gökçe'ye aittir.
- ⇒ Gökçe, 1971 yılında Ankara gecekondularında, 14-20 yaş grubu gecekonduların sosyo-ekonomik durumunu, öğrenim düzeyini, ailesiyle ilişkilerini, gelecekte beklenenlerini ve çevre ile uyumunu konu alan bir araştırma gerçekleştirmiştir.
- ⇒ Cavit Orhan Tütengil ise göçe bağlı kent nüfusunun artışını iki temel faktöre bağlamaktadır.
- ⇒ Bu nedenlerden birincisi, makineleşmenin doğurduğu işsizlik, siyasal ve toplumsal güvensizlik, köyde yaşamın zorlukları. İkinci temel neden ise, kentteki ücretlerin yüksek oluşu, hizmetlerin yoğun ve etkinliği, kent yaşamının kültürel açıdan çekiciliği
- ⇒ 1960-1980 döneminde kentleşme denilince ilk akla gelen sosyolog Mübeccel B. Kıray'dır.
- ⇒ Kıray, kent sosyolojisiyle ilgili çalışmalarında, az gelişmiş olarak nitelendirdiği ülkelerdeki kentleşme süreçleriyle erken sanayileşmiş Batı ülkelerinde ortaya çıkan modern sanayi kentleri ve metropolitenleşme süreçlerindeki farkları ortaya koymaya çalışır.
- ⇒ Kentleşme ve gecekondular olgusunu, 1960-1980 döneminde, Mübeccel B. Kıray, Cavit Orhan Tütengil, Orhan Türkoğan ve Birsen Gökçe dışında Emre Kongar, İbrahim Yasa, Ruşen Keleş, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Ayda Yörükân, Turhan Yörükân gibi bilim insanları da çeşitli açılardan araştırmışlardır.

DİN SOSYOLOJİSİ

- ⇒ 1960'larda İslamiyet Türklerin tarihini etkileyen bir faktör olarak tarihsel sosyoloji açısından ele alıp inceleyen sosyologlardan biri Muzaffer Sencer'dir.
- ⇒ Sencer, İslamiyet'in yalnız bir inanç ve pratikler sistemi olmayıp aynı zamanda temellendiği çeşitli kurumlarla bir sosyal ve politik rejim özelliği taşıdığını belirtir.
- ⇒ Ona göre İslam, yalnız bir din değil, bütün kuralları tanrısal bir temele dayanan değişmez bir toplum düzenidir.
- ⇒ Bu nedenle, İslamiyetin etkisine giren Türk toplumu, tarihsel gelişme doğrultusunda, bütün kurumlarıyla dinin etkisi altında kalmıştır.
- ⇒ Bu durum, Türk toplumlarına teokratik bir özellik kazandırmış, değişmez kurallarla, yüzyıllarca değişmeden kalan statik bir sosyal düzene yol açmıştır.
- ⇒ Dini sosyal bir olay olarak ele alan çalışmalardan biri de Fügen Berkay'a aittir.
- ⇒ İslam dininin olumlu özelliklerinden birini, akılcılığını öne çıkarmakta, Türk toplumunun bu olumlu özelliği farklı bir şekilde nasıl sokuğu üzerinde durmaktadır.
- ⇒ Berkay, bütün dinlerin ortak yanlarını şöyle sıralar: Her dinin bir inanç sistemi vardır.
- ⇒ Her dinde ibadet vardır. Her dinin tapınağı bulunur.
- ⇒ Her dinde rasyonel olmayan bir yan görülür.
- ⇒ Her dinin mutlaka ümmeti bulunur
- ⇒ "Bütün dinlerde olduğu gibi İslam dininin bir inanç sistemi, ibadetle ilgili seremonileri, ibadethanesi ve ümmeti vardır.
- ⇒ Bir şeyi eksiktir ya da farklıdır diğer dinlerden.
- ⇒ O da İslamiyet irrasyonel değil Rasyonel Bir Dindir"
- ⇒ Kur'anda iki çeşit emir bulunmaktadır: tamamlanmış ve tamamlanmamış emirler.
- ⇒ Birinciler inanç ve ibadete ait olanlar, ikinciler ise ahlak, adalet gibi dünya işlerini düzenlemeye yarayan, İslam ümmetine akılla girecekleri kapıları açık bırakan alanlar.
- ⇒ Bu alanlar İslamiyet içerisinde aklın ön plana çıkmasını sağlar.
- ⇒ İslamiyetin akla ve dünyaya ait yanı onun içine girdiği her toplumda devlet dini olmasına yol açar.
- ⇒ Bu özelliği ile İslamiyet devlet kurma yeteneğine sahip olan Türkleri kendine çekmiştir.
- ⇒ Ancak bir süre sonra İslamiyet, Türk toplumuna gereğinden fazla akılcı gelmiş ve toplum akılcı olanı akıl dışına itmeye çaba göstermiştir.
- ⇒ Akılcılıkla tatmin olmayan halk, ümitler dünyasını kendi yaratmış, tarikatlar aracılığı ile kendisine rasyonel olmayan bir dünya oluşturmuştur.

- ⇒ 1976'da doçentlik tezi olarak sunduğu ve 1981'de yayınladığı Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı adlı çalışmasında, dinin toplumlar arasında görülen ilk farklılaşmalarla birlikte ortaya çıktığını belirten Baykan Sezer ise, dini bir kimlik unsuru olarak ele almıştır.
- ⇒ Sezer'e göre din, toplumlar arası yeni ilişkileri kavrayabilmemize yardımcı olan en önemli unsurlardan biridir.
- ⇒ Bir üstyapı kurumu olan din ile insanlar kendi varlıklarını ve varlıklarını çevreleyen toplumsal ortamın bilincine varırlar.
- ⇒ Dinler toplumların kendilerini tanıma ve tanıma aracıdır.
- ⇒ Din, kimliğin en önemli bileşenidir
- ⇒ Şerif Mardin, 1969'da yayınladığı Din ve ideoloji başlıklı çalışmasında, dinin Türk kültürü açısından önemli bir unsur olduğunu, bu nedenle laik Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren Türkiye'de bireylerin kişilik ve kimlik sorunlarını halletmekte zorlandıklarını, alt sınıfların bu değer boşluğunu İslami itikatlere sıkı sıkıya sarılarak gidermeye çalıştıklarını belirtir.
- ⇒ Şerif Mardin'e göre din bir "yumuşak ideolojidir.
- ⇒ Türkiye'de de tarihsel gelişmeler sonucu İslamiyet, halkın inandığı şekliyle "yumuşak ideoloji" işlevi görmüş, onun dünya görüşünün oluşmasında etkin olmuştur
- ⇒ Din sosyolojisi bağlamında Aleviliği kendine çalışma alanı seçen sosyolog ise Mehmet Eröz olmuştur.
- ⇒ Eröz, Aleviliği bir din, mezhep ve kültür konusu olarak değerlendirmiş, Aleviliğin İslam tasavvufu ve eski Türk inançlarıyla yakından ilgili olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır.

